

Boghistorie

REDAKTION

Jens Bjerring-Hansen

Torben Jelsbak

BOGHISTORIE

Serien *Moderne litteraturteori* redigeres af
Stefan Iversen og Henrik Skov Nielsen.

I serien er udkommet:

Stefan Iversen og Henrik Skov Nielsen (red.):
Narratologi

Jacob Bøggild, Stefan Iversen og Henrik Skov Nielsen (red.):
Dekonstruktion

Mads Rosendahl Thomsen og Svend Erik Larsen (red.):
Litteraturhistoriografi

Karen-Margrethe Simonsen, Helle Porsdam og
Henrik Skov Nielsen (red.):
Lov og litteratur

Hans Hauge (red.):
Postkolonialisme

Line Brandt og Frank Kjørup (red.):
Kognitiv poetik

Jørgen Dines Johansen og Marie Lund Klujeff (red.):
Genre

Følgende bind er under udarbejdelse:

Lilian Munk Rosing og Tania Ørum (red.):
Feminisme

Dan Ringgaard og Anne-Marie Mai (red.):
Sted

BOGHISTORIE

AARHUS UNIVERSITETSFORLAG

BOGHISTORIE

Moderne litteraturteori 8

er sat med Sabon

© Forfatterne og Aarhus Universitetsforlag 2010

Redaktører af dette bind: Jens Bjerring-Hansen og Torben Jelsbak

Serieredaktører: Stefan Iversen og Henrik Skov Nielsen

Omslag og tilrettelægning: Kytte Fennestad

Oversættelser i dette bind:

Rolf Reitan har oversat:

Gérard Genette: "Introduction"

Roger Chartier: "Communautés de lecteurs"

Solveig Daugaard har oversat:

Johan Svedjedal: "Författare och förläggare"

Morten Visby har oversat:

Robert Darnton: "What is the History of the Book?"

D.F. McKenzie: "The Book as an Expressive Form"

Jerome McGann: "Texts and Textualities"

Peter D. McDonald: "Ideas of the Book and Histories of Literature:
After Theory?"

Illustration s. 8. Robert Storm Pedersen: *Peter og Ping*, 23. årgang,
1945, Berlingske Forlag

eISBN 978 87 7934 751 9

ISSN 1904-2779

Aarhus Universitetsforlag

Århus

Langelandsgade 177

8200 Århus N

København

Tuborgvej 164

2400 København NV

www.unipress.dk

Fax 89 42 53 80

INDHOLD

Jens Bjerring-Hansen / Torben Jelsbak INTRODUKTION	7
Robert Darnton HVAD ER BOGHISTORIE?	41
D.F. McKenzie BOGEN SOM UDTRYKSFORM	65
Gérard Genette PARATEKSTER	91
Jerome McGann TEKSTER OG TEKSTUALITETER	109
Johan Svedjedal FORFATTERE OG FORLÆGGERE	127
Roger Chartier LÆSERFÆLLESSKABER	149

Peter D. McDonald	
(POST)TEORETISKE LITTERATURHISTORIER OG FORESTILLINGER OM BOGEN	175
OM FORFATTERNE	191
BIBLIOGRAFI	195
STIKORDSREGISTER	209

INTRODUKTION

“Interesserer Du Dig for Litteratur?” – lyder spørgsmålet i en af Storm P.’s tegneseriestriber med *Peter og Ping*. Den opulente herre i jakkesæt, som ordene er henvendt til, forstår imidlertid ikke spørgsmålet, da han tydeligvis ikke er forvænt med at befinde sig i de åndelige luftlag og ikke er fortrolig med betydningen af det eksotiske fremmedord ‘litteratur’. En straks mere genkendende og uimponeret mine sætter han derimod op, da Peter efterfølgende forklarer, at litteratur er ‘bøger’: “Naa – men Du ka’ da lisaagodt sige det ordentligt!”.

Storm P.’s lille replikskifte kan fungere som en første illustration af emnet for dette tekstudvalg – det moderne, tværfaglige forskningsfelt ‘boghistorie’ – og af nogle af de problemer og paradokser, der er forbundet med at introducere feltet til et publikum af læsere med særlig interesse i litteratur og litteraturteori. Begrebet boghistorie (Book History, histoire du livre) har inden for de seneste tre årtier udviklet sig til en international samlebetegnelse for et vidtforgrenet, tværfagligt forskningsfelt og fortolkningsparadigme, som forener indsigter og metoder fra en lang række discipliner (bibliografi, sociologi, økonomi, social- og kulturhistorie, litteraturvidenskab, filologi, tekstkritik m.m.) i studiet af bogen og den menneskelige skriftkultur i bredeste forstand,

Selvfølgelig

fra oldtidens skriftruller til vore dages digitale hypertexter.

En samlende definition af den moderne boghistorie forekommer i bibliografen D.F. McKenzies skelsættende forelæsning om “Bogen som udtryksform” fra *Bibliography and the Sociology of Texts* (1986), som bringes i uddrag i denne antologi. Her defineres forskningsfeltet som det historiske og sociologiske studie af

teksters komposition, deres formelle design og transmission hos forfattere, trykkere og udgivere; deres distribution via forskellige en gros- og detailhandlere og undervisere; deres opsamling og klassifikation i biblioteker; deres betydning for og [...] deres kreative genskabelse hos læserne.

(MCKENZIE, 1986, S. 12)

Denne firefoldige definition leverer en samlende formel for den moderne boghistorie, som omfatter alt fra forlagshistorie og kvantitative studier af bogmarkedet til sociologiske undersøgelser af læseradfærd og studier af samspillet mellem forfattere, forlæggere og litterære institutioner. En vigtig gren af moderne boghistorisk forskning angår selve bogen i dens dobbelte egenskab af fysisk genstand og litterær udtryksform, fx i form af analyser af hvordan fænomener som format, typografisk formgivning og layout indvirker på betydningen af en tekst i forskellige kontekster.

At litteratur har med bøger at gøre, er commonsense, og så er det alligevel langt fra indlysende, at en indføring i boghistorie finder plads i en serie om moderne litteraturteori. Ligesom morskaben for den dannede læser af Storm P.'s tegning opstår i den snusfornuftige og dog noget hasarderede logik i Peters forklaring, der forveksler abstrakt og konkret, litteraturen som åndeligt fænomen med dens konkrete fysiske fremtrædelsesformer, er det nok de færreste akademiske litteraturlæsere, som vil gå med til at beskrive deres genstand som bøger. Det er bøgernes indhold: teksterne, man beskæftiger sig med. Og det strider imod en normal, såvel akademisk som populær, opfattelse af, hvad litteratur er for en størrelse, at den på nogen måde skulle være bundet til sine fysiske fremtrædelsesformer, bogen eller andre medier. Bøger er håndgribelige ting, varer og brugsgenstande, mens litteratur er noget andet og mere æterisk: det åndelige indhold eller de æstetiske oplevelser i bøgerne, som transcenderer det fysiske medie og materiale.

Den boghistoriske tilgang vil imidlertid modsætte sig en sådan kartesiansk eller platonisk dualisme mellem bogen som fysisk genstand og litteraturen som åndeligt indhold, der unddrager sig fysiske betingelser. Et grundlæggende syns-

punkt i moderne boghistorisk forskning er således, at teksters materielle form og mediet i bred forstand er medskabere af mening, at man med andre ord ikke kan adskille bogen som fysisk genstand fra bogen som kommunikationskanal og bærer af litterært eller æstetisk indhold. Som teoridannelse begrænser boghistorien sig dog langt fra til litteratur i den snævre romantisk-moderne betydning af ‘skøn-’ eller ‘finlitteratur’ (fiktion, poesi, drama osv.); den beskæftiger sig med tekster i alle genrer og medier. Der er altså ikke tale om en litteraturteori i snæver forstand, som forsøger at afdække litteraturens særlige karaktertræk – det, der gør litteratur til litteratur, til forskel fra andre tekster. Tværtimod vil boghistoriske studier ofte betone, hvordan litterære tekster, også når de forekommer allermest litterære, selvberørende og ikke-mimetiske i deres formsprog, *samtidig* indgår i historiske og kulturelle sammenhænge og udfylder sociale funktioner eller politiske formål.

Selvom boghistorien altså ikke er en litteraturteori eller en litteraturvidenskabelig position i snæver forstand, kan den teorihistorisk uden tvivl godt ses som en del af den bredere vending i de seneste 25 års litteraturvidenskab, som undertiden benævnes “return to history”. Efter at hovedtrenden i efterkrigstidens teoriudvikling fra 50’ernes nykritik over 60’ernes strukturalisme til 70’ernes og 80’ernes poststrukturalisme og dekonstruktion havde gået ud på at isolere den litterære tekst som autonom genstand for minutiøs sproglig analyse, opstod der fra 80’erne og frem et behov for at genindsætte tekster i en historisk kontekst og forene den tekstnære analyse med undersøgelser på et større empirisk grundlag. Modsat den laboratorieagtige purisme, som kendetegnede både nykritikken, strukturalismen og dekonstruktionen i deres programmatiske bestræbelse på at læse tekster

løsrevet fra historisk kontekst, forfatterintention og andre sociale fingeraftryk, fremkom der et fornyet fokus på tekstlæsning og litteraturstudiet som humanistisk projekt med særlig interesse i at accentuere “the human presence” i teksterne og bringe mennesket tilbage i litteraturhistorien – en tilgang som McKenzie med litteraturforskeren Robert Scholes’ udtryk har betegnet som den “sekulære” i modsætning til den “hermetiske” position i efterkrigstidens litteraturkritik (Scholes, 1985, s. 75).

Denne på en gang verdslige og grundlæggende humanistiske tilgang til litteratur kan måske bedst illustreres med et vue over titlerne på en række centrale monografier og artikler inden for forskningsfeltet. Symptomatisk er i den sammenhæng den amerikanske historiker Robert Darntons banebrydende studie *The Business of Enlightenment* (1979), som på baggrund af detaljerede arkivstudier kortlagde den forlagsøkonomiske baggrund for et af oplysningstidens helt centrale åndsprodukter, Diderots encyklopædi. Et andet eksempel er den amerikanske forsker Martha Woodmansees klassiske artikel om “The Genius and Copyright” (1984), som viste, hvordan det moderne begreb om forfatteren som original og solitær skaber blev til i slutningen af 1700-tallet som en særegen hybrid af romantikkens geniæstetik og tidlig kapitalistisk copyright-lovgivning. Samme problematik findes behandlet af Mark Rose i et andet værk med den ligeledes prægnante titel *Authors and Owners. The Invention of Copyright* (1993). Fra skandinavisk sammenhæng kan man nævne Johan Svedjedals sociologiske og fortællatekniske dobbeltblik på C.J.L. Almqvists forfatterskab i *Almqvist – Berättaren på bokmarknaden* (1987) og Petra Söderlunds *Romantik och förnuft* (2000) om den svenske romantiske gruppe “fosforisterne” og deres opståen omkring Palmblads forlag i Uppsala.

Som de nævnte titler indikerer, er der tale om en tilgang til litteratur, som modsætter sig romantiske idéer om forfatteren som ophøjet skaber eller af litteraturen som åndeligt refugium løsrevet fra merkantile interesser og andre verdslige hensyn. En hyppig anke mod den boghistoriske tilgang til litteratur er følgelig, at den ser bort fra 'selve' teksten og ikke er i stand til at gøre rede for de særlige æstetiske eller erkendelsesmæssige kvaliteter i litterære tekster. Denne anke er på sin plads, for så vidt som boghistorien ikke er en litteraturteori i eksklusiv forstand, men et empirisk forskningsfelt, der beskæftiger sig med alle former for tekst, litterære såvel som ikke-litterære, og tekster i alle medier. Men som vi skal se, rummer boghistoriens mediespecifikke perspektiv også nye muligheder og redskaber til at skærpe litteraturvidenskaben og den traditionelle nærlæsnings sensibilitet for litteraturens æstetiske potentialer, ligesom det tværfaglige paradigme lægger op til en historisk revurdering og nuancering af fundamentale litteraturvidenskabelige begreber og kategorier som tekst, forfatter og læser.

HISTORIEN

Den moderne boghistorie er et tværfagligt og et internationalt fænomen. Historien om den må derfor nødvendigvis markere de faglige og geografiske grænser, man har arbejdet på tværs af, når hovedsynspunkterne er blevet formuleret. Kort fortalt er boghistorien opstået som en fusion af mindst tre forskellige fagtraditioner: den empirisk og kvantitativt orienterede historievidenskab (den franske *Annales*-tradition), den angelsaksiske bibliografi og endelig den moderne tekstnære litteraturkritik.

Historien har et naturligt udgangspunkt i Robert Darntons banebrydende essay fra 1982, "Hvad er boghistorie?", som

åbner denne antologi. Her kaldte den amerikanske historiker til samling af de skoler og specialdiscipliner – “*Histoire du livre* i Frankrig, *Geschichte des Buchwesens* i Tyskland, *history of books* eller *of the book* i den engelsktalende del af verden” (s. 41) – der havde bogen og bogkulturen som genstand eller udgangspunkt for videnskabelig undersøgelse. Darntons gestus var dobbelt – både pluralistisk og disciplinerende. Han foreslog og foregreb perspektiver, som siden er blevet taget op rundt omkring i det boghistoriske forskningsfelt. Det gælder ikke mindst den anskuelige model over bogens kommunikationskredsløb – fra forfatteren via bogmarkedets forskellige mellemmand af håndværkere og handlende til læseren – som er grundlaget for den engagerede beretning om en provinsboghandler og hans betydning for udbredelsen af oplysningstankerne i det førrevolutionære Frankrig. Med sin model trak Darnton imidlertid feltet i retning af én disciplin, nemlig historien. Bogen er i modellen – som vi skal vende tilbage til siden hen – således ikke interessant i sig selv. Den er en slags abstraktion af de interaktionelle forhold mellem deltagerne i kredsløbet, som først og fremmest påkalder sig social- og kulturhistorisk interesse.

I dag, godt 25 år efter at Darnton skitserede forskningsfeltet, og hvor man kort og godt taler om *boghistorie* (*Book History*), er tværfagligheden blevet mere udtalt og perspektivet på analyseobjektet udvidet. Ud over historiefaget, Darntons udgangspunkt, har især to andre fagdiscipliner meldt sig på banen: bibliografien og litteraturvidenskaben, som kan siges at interessere sig for bogen som henholdsvis fysisk artefakt og litterær tekst (Howsam, 2006, s. 16-27). Denne interdisciplinære trekant dækker over en lang række monografier, artikler, forsknings- og udgivelsesprojekter, institutioner, netværk og forskere. Til illustration af feltets faglige og geo-

grafiske struktur kan yderligere to enkeltpersoner fremhæves, som sammen med Darnton må regnes for hovedfigurerne i den moderne boghistories historie, nemlig bibliografen D.F. McKenzie og kulturhistorikeren m.m. Roger Chartier.

D.F. McKenzies platform var den angelsaksiske ‘bibliografi’ – en betegnelse, der her nok kalder på en forklaring. Bibliografer er – ligesom filologerne – den litterære verdens anonyme husalfer. De tager sig af den enorme strøm af bøger, der flyder fra trykpresserne, og sorterer, systematiserer og beskriver dem. Ved ‘bibliografi’ forstår vi herhjemme normalt udfærdigelsen af ræsonnerede boglister inden for et tema, en periode eller et forfatterskab, som stilles til rådighed som en service for dem, der har interesse for indholdet af disse bøger. Det fremmedartede ved den engelske og amerikanske bibliografi – måske særlig når man betragter den fra litteraturvidenskaben – er, at den nærstuderer bøgerne, eksemplarer efter eksemplarer, ikke for deres indhold vel at mærke, men for de betydninger, der ligger i dem som materielle genstande, og som bærer vidnesbyrd om deres historiske produktionsprocesser (jf. Bowers, 1949 og Gaskell, 1972). Som det mest prægnante eksempel på den bibliografiske virksomhed kan man fremhæve Shakespeare, hvor den brogede materialesituation rejser en lang række problemer: Førstetrykkene af skuespillene er til dels udgivet efter forfatterens død, uden hans autorisation eller endda hans navn på titelbladet. Forskellige udgaver konkurrerede med hinanden, og ved nærmere sammenligning viser det sig, at de forskellige tekstversioner rummer store indbyrdes forskelle, og at denne varians ikke alene skyldes forfatterindgreb, men også kan tilskrives andre faktorer i produktionsleddet, hvad enten det er konkrete sætteres luner eller tidens almindelige konventioner for bogfremstilling. Arbejdet med Shakes-

peare har ført til nogle af de mest påfaldende bibliografiske foreteelser: I 1940'erne udviklede amerikaneren Charlton Hinman til brug for sit arbejde med den såkaldte *First Folio* fra 1623 et optisk apparat, der gjorde det muligt at læse to eksemplarer af samme bog på én gang og sammenligne eller 'kollationere' dem ned til mindste bibliografiske detalje, kendt som "The Hinman Collator" (Hinman, 1963). Og senest har englænderen Anthony James West udarbejdet en bibliografi på over 400 sider om *First Folio* efter at have undersøgt mere end 750 forskellige eksemplarer over hele kloden (West, 2001). – En Shakespeare-maskine og et digert værk om de fysiske aspekter af den bogudgave, der rummer nogle af verdenslitteraturens highlights (*Hamlet, King Lear* osv.). Bibliografien rummer eksempler på en detailfetichisme uden sidestykke i humanvidenskaberne, på den anden side har de bibliografiske bidrag til fx Shakespeare-forskningen udgjort et uundværligt empirisk grundlag for de seneste års litteraturhistoriske revurderinger eller nyfortolkninger af de klassiske tekster og vilkårene for deres produktion, cirkulation og reception (Kastan, 2001 og Jowett, 2007).

Det særlige ved den angelsaksiske bibliografi er, at den traditionelt alene har rettet den analytiske interesse mod bøger og andre tekstbærere som fysiske genstande. Berømt i denne sammenhæng er bibliografen W.W. Gregs beskrivelse og afgrænsning af disciplinens arbejdsområde fra 1932 som studiet af "papir- og pergamentstykker påført visse skrevne eller trykte tegn [...]; deres betydning kommer ham ikke ved" (s. 65). Bøgernes 'litterære' indhold overlod man i stedet til den samtidige (nykritiske) litteraturkritik, der omvendt studerede litterære tekster som rent abstrakte meningstransaktioner, løsrevet fra enhver materiel basis eller historisk produktions- og receptionssammenhæng. I et

opgør med det kunstige og ufrugtbare i en sådan opdeling gjorde D.F. McKenzie sig i den allerede omtalte forelæsning “Bogen som udtryksform” til talsmand for en moderne tværfaglig bibliografi eller såkaldt ‘tekstsociologi’, som skulle forene bibliografiens detaljerede interesse i bogen som fysisk genstand med litteraturkritikkens interesse i teksters litterære indhold. McKenzies tilgang distancerer sig ligeligt fra både bibliografiens fetich for bogen som en ting og litteraturvidenskabens idealistiske ophøjelse af tekstens indhold, idet den insisterer på sammenhængene mellem materiel form og tekstuel betydning og på dialogen mellem disse videnskaber. Tilgangen kommer klart til udtryk allerede i titlen på et essay fra 1977: “Typography and Meaning” om den engelske 1600-tals dramatiser William Congreve, der – som McKenzie viser – i samarbejde med forlæggere, trykkere og sættere ved hjælp af typografiske virkemidler formåede at omsætte teatrets rumlige tableauer og orale gestik til bogmediet (McKenzie, 1981). Det er både bibliografi og litteraturvidenskab.

Også for Roger Chartier er denne dialog det centrale anliggende og allerede indlejret i bogen selv – nemlig i dens dobbelte egenskab af materiel genstand og bærer af et literært værk (Chartier, 2005, s. 7-15). Chartier er ud af den franske *Histoire du livre*-tradition, som også var Darntons udgangspunkt. Hovedværket inden for denne retning er den store *Histoire de l'édition française* (1982-86), som Chartier redigerede med sin boghistoriske læremester Henri-Jean Martin, og som siden har dannet forbillede for nationale boghistorier i bl.a. England og USA. Den franske boghistorie bygger i meget på den såkaldte Annales-skole i efterkrigstidens historievidenskab, som især kendes for sine systematiske og tværfaglige studier af social- og kulturhistoriske forhold i

lange historiske forløb. Et makroperspektivisk blik, der hos Chartier kommer til udtryk i stort anlagte undersøgelser af skriftkulturens historie og de grundlæggende kulturelle praksisser (læsning, skrivning og arkivering), som udgør 'bøgernes orden' (jf. titlen på hans hovedværk, *L'Ordre des livres. Lecteurs, auteurs, bibliothèques en Europe entre XIVe et XVIIIe siècle*). Karakteristisk for Chartiers arbejde er imidlertid, at det historiske og sociologiske rammeværk konstant konfronteres med kritiske læsninger af enkelttekster – lige fra *Hamlet* til folkebøger – og en bibliografisk opmærksomhed på disse teksters materielle form. Blandt Chartiers større projekter ligger de måske mest vidtrækkende perspektiver i hans undersøgelser af læsningens historie, som hans bidrag til denne antologi knytter an til.

Vi vender tilbage til perspektiverne i McKenzies og Chartiers varianter af boghistorien. Her er de fremhævet som eksemplariske figurer ikke alene for den dialog, der finder sted mellem materielle og tekstorienterede synspunkter i forskningsfeltet, men også for feltets geografi, for så vidt som boghistorien hovedsageligt har været et anglo-amerikansk og fransk foretagende først og fremmest med engelsk som fælles sprog. Herom vidner den serie af større, boghistoriske fremstillinger fra Frankrig, England og USA, som har været med til at forme det boghistoriske felt gennem de seneste 25 år. En anden nøglepublikation er David Finkelstein og Alistair McCleerys *The Book History Reader* (2001, 2007), mens den vigtigste publikationskanal er tidsskriftet *Book History* (1992ff.). Endelig skal det mest vitale netværk nævnes: SHARP (Society for The History of Authorship, Reading & Publishing), der står for store internationale konferencer og en omfattende webportal (www.sharpweb.org). I USA og Storbritannien har man oprettet boghistoriske forskningscen-

tre og undervisningsprogrammer, og den første fagdidaktiske lærebog har set dagens lys (Hawkins, 2006).

Man kan undre sig over, hvor Tyskland er blevet af i den moderne boghistorie, for det er et faktum, at Gutenbergs hjemland ikke har taget aktivt del i teoridannelsen og institutionaliseringen af boghistorien fra 1980'erne og frem. Den tyske *Geschichte des Buchwesens*, som Darnton nævner, har i høj grad været empirisk anlagt og præget af mange mindre, specialiserede bidrag uden overgribende syntetisering eller teoretisk-metodisk diskussion. Litteraturvidenskaben og bibliografien er tilsvarende næsten fraværende i den tyske bogforskning, et forhold, der måske til dels kan forklares ved hermeneutikkens dominante stilling i Tyskland. Den hermeneutiske tradition fra Schleiermacher til Gadamer repræsenterer en idealistisk forståelselære, der nok reflekterer over sproget, men som ikke er opmærksom på dets materielle form. Løsenet er 'tekst', ikke 'bog' (Jochum, 1996). Når dette er sagt, skal det med, at der selvfølgelig findes tysk forskning, der kan tendere og inspirere boghistorien; det er jo ikke al boghistorie, der markedsfører sig som sådan, eller som mest naturligt kalder på netop dén etiket. Man kan fremhæve Konstanzerskolen (Hans Robert Jauß og Wolfgang Iser) og dens teoretisering over litterære receptionsprocesser, som har haft stor resonans i litteraturvidenskaben også herhjemme; den historiske udforskning af læsefærdighed med sit markante udtryk i Rolf Engelsings omdiskuterede tese om en 'læserevolution' i slutningen af 1700-tallet, som var afgørende for litteraturens moderne produktions- og receptions mønstre (Engelsing, 1974); og endelig Kittler-skolens medieteknologiske forskning, som studerer de historiske diskurser, der knytter sig til skrivningen, og den teknologi, der determinerer den: fra Goethes blyant til Nietzsches skrivemaskine (Kittler, 1985).

Vender vi blikket mod Skandinavien, kan den interdisciplinære trekant (historie – bibliografi – litteraturvidenskab) bruges til at tegne et groft rids af forskningssituationen. I Sverige har man allerede en introduktion til feltet i antologien *Böcker och bibliotek. Bokhistoriska texter* (1998) redigeret af litteratursociologen Margareta Björkman. Hvis vi gemmer betegnelsen litteratursociologi et øjeblik, synes det blandt boghistoriens faglige generatorer at være bibliografien, der har været det vigtigste omdrejningspunkt for den nyere udforskning af bogen i Sverige. Den angelsaksiske tekstsociologisk orienterede bibliografi har haft en vis resonans hinsidan, dels i den videnskabelige udgivelsesteori- og praksis, særligt i forbindelse med den aktuelle udgivelse af C.J.L. Almqvists *Samlade Verk*, dels i det arbejde, der foregår ved afdelingen for bog- og bibliotekshistorie ved Lunds Universitet (jf. fx Ridderstad, 1999). Den 'ny bibliografi' blev tidligt introduceret allerede i 1991 af Johan Svedjedal, som leder afdelingen for litteratursociologi ved Uppsala Universitet (Svedjedal, 1991).

Det er her på sin plads at knytte et par generelle bemærkninger til litteratursociologien, da der, som det fremgår, er en vis fællesmængde mellem den og boghistorien. Begge felter kan siges at arbejde under overskriften *litteratur* og *samfund* (jf. for litteratursociologiens vedkommende fx Møller Kristensen, 1942-45; Hertel, 1971 og Munch-Petersen, 1978). Fælles er de også om interessen for litteratursamfundet ('den litterære institution', 'det litterære system', 'bogmarkedet' osv.) og for det litterære kredsløb som socialt fænomen. En vigtig fælles inspiration for en lang række nyere boghistoriske og litteratursociologiske studier er således den franske sociolog Pierre Bourdieus teori om 'det litterære felt', som udfoldes i bogen *Les Règles de l'art* (1992). Her analyseres

tilblivelsen af det moderne litteratursamfund i Frankrig i 1800-tallets anden halvdel som en dynamisk, men afgrænset struktur af sociale relationer mellem forskellige positioner og aktører (forfattere, forlag, kritikere osv.), som strides om status og økonomisk og kulturel kapital (Bourdieu, 1992a). Bourdieus feltanalyse forholder sig distanceret og skeptisk til essentialistiske opfattelser af litteraturens særlige eksistensmåde eller idealistiske opfattelser af digterrollen. På tilsvarende måde har Svedjedal peget på det, han kalder en “vurderingsdistance” som et bestemmende træk ved det litteratursociologiske blik, der snarere udvælger og analyserer tekster efter deres repræsentativitet og deres sociale og kulturelle betydning end efter deres immanente litterære værdier (Svedjedal, 1996). En sådan vurderingsdistance er også karakteristisk for mange boghistoriske arbejder. Den udtrykkes begge steder allerede i emnevalget, som ofte er populære bøger eller ukendte, inferiøre forfattere, og når det drejer sig om kanoniserede forfatterskaber, bliver de ofte betragtet lidt på afstand med henblik på en nuancering, komplettering eller revision af de vurderinger, der ligger til grund for kanoniseringen. Mange boghistoriske studier vil med andre ord også kunne klassificeres som litteratursociologiske. Dér, hvor boghistorien omvendt mest markant adskiller sig fra litteratursociologien, er i dens bibliografiske interesse og æstetiske sensibilitet for bogen som materiale og udtryksform.

Også i Norge kommer de væsentligste nyere boghistoriske fremstød fra litteraturvidenskabeligt hold. Man må her nævne Tore Rems Bourdieu-inspirerede studie i Alexander Kielland og det moderne gennembruds litterære felt i Norden, *Forfatterens strategier* (2002). Samme Rem iværksatte i 2003 antologien *Bokhistorie* (2003), hvor nyere boghistorisk teori

og metoder anvendes i nylæsninger af en række kanoniserede forfatterskaber i norsk litteratur. Det nyeste bidrag inden for feltet er antologien *Tekst og historie. Å lese tekster historisk* (2008), forfattet af et tværfagligt kollektiv, som med held forsøger at gøre boghistoriske kerneforestillinger om tekstens materialitet og forfatterbegrebets sociologi relevante for humanvidenskaberne generelt.

I Danmark har de vigtigste bidrag til feltet rødder i faghistorien. Her skal to disputatser fremhæves: Henrik Horstbølls *Menigmands medie. Det folkelige bogtryk i Danmark 1500-1840* (1999) og Charlotte Appels *Læsning og bogmarked i 1600-tallets Danmark* (2001), som tilsammen udgør en uomgængelig forståelsesramme for beskæftigelsen med vores førmoderne litteratur. Teoretisk knytter de begge an til den moderne boghistorie, fortrinsvis de social- og kulturhistoriske tendenser, man finder hos fx Darnton og Chartier. I sin undersøgelse af det folkelige bogtryk aktiverer Horstbøll desuden mediehistoriske synspunkter, særligt Torontoskolen med Marshall McLuhan og Walter J. Ong og dens pointering af kommunikationsteknologiens betydning for de sociale og kulturelle institutioner og deres historiske udvikling (McLuhan, 1962 og Ong, 1982).

Et sådant medialt perspektiv på bogen repræsenterer – mærkeligt nok – lidt af et nybrud. Selvom man kunne synes, at bogen og anden trykt kommunikation burde have en central plads i mediernes historie, er bogen i dansk mediehistorie enten opfattet som en tør og kedelig forhistorie til den egentlige historie eller helt ladt ude af betragtning (Horstbøll, 2002, s. 165).

Ud over disse nye impulser hviler Horstbølls og Appels arbejder også på de store empiriske, men uteoretiserede indsatser i den ældre boghistorie – for sådan en findes selv-